

Ксенія ВАНЬКО,

методист з дошкільної освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЮНЕСКО рекомендує медіаосвіту до впровадження у національні навчальні плани всіх держав, у систему додаткової, неформальної освіти та навчання протягом усього життя людини.

Доцільність формування медіаграмотності українських дітей, зокрема дошкільників, обґрунтована в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). У цьому документі запропоновано визначення основних понять. Але дошкільна медіаосвіта має свої особливості. Її визначаємо як освіту дітей у партнерстві з вихователями й батьками, результатом якої є здатність дошкільників свідомо, критично, відповідально сприймати інформацію з медіазасобів відповідно до їхніх вікових особливостей.

На важливості вмілої взаємодії дитини з новітньою технікою акцентується увага у варіативній частині Державного стандарту дошкільної освіти. Зокрема, в освітній лінії «Комп'ютерна грамота» зазначається, що дитина має бути обізнаною з комп'ютером, володіти елементарними прийомами роботи з ним, дотримуватися правил безпечної поведінки під час роботи з комп'ютером [7].

Зважаючи на актуальність медіаосвітньої діяльності в сучасному суспільстві, Міністерство освіти і науки України з 2017 по 2022 рік реалізовувало всеукраїнський експеримент із медіаосвіти, у якому взяли участь не лише заклади загальної середньої і вищої, а й дошкільної освіти. Проте наразі питання щодо формату впровадження медіаосвіти в закладах освіти залишаються дискусійними, передусім це стосується медіаосвіти дошкільників.

Труднощі впровадження полягають у тому, що у сучасних дошкільних закладах освіти інформаційні технології, проектна діяльність, дистанційні форми виховання та здобуття знань – не новина. Але дошкільникам доводиться стикатися з постійно зростаючим потоком інформації, яку їм необхідно самостійно критично оцінити. Незміцніла дитяча психіка легко піддається будь-якій маніпуляції, яка впливає через різноманітні інформаційні потоки. І якщо доросла людина здатна самостійно розібратися в тому, що корисно, вигідно, безпечно для нього (хоча, безумовно, розуміємо, що далеко не всі дорослі дійсно це роблять), то дитина у цьому відношенні досить беззахисна. Таким чином, її інформаційна безпека забезпечується, в основному, контролем дорослих людей з найближчого оточення та відповідальністю виробників різних інформаційних продуктів.

І все ж, як колись зазначив Г. М. Маклюєн, канадський культурний критик і теоретик комунікацій: «Щоб бути по-справжньому грамотним, треба бути грамотним у світі медіа» [Маклюєн, 2003]. Слова знаменитого канадського соціолога сьогодні як ніколи є актуальними. Науковці вважають, що дошкільна медіаосвіта – це процес всебічного розвитку дитини дошкільного віку, а саме:

- духовне та громадянське виховання дітей через прищеплення моральних цінностей: справедливості у соціальних відносинах, людинолюбства та доброї волі у світогляді особистості, розвитку гармонійних відносин, залучення до національної культури та духовного самовдосконалення на основі медіатворень соціальної спрямованості;

- формування у дошкільнят медіаграмотності, що виявляється в умінні розуміти сюжет, розрізнати виразні засоби медіатвору, обґрунтовувати своє ставлення до вибору та оцінки якості споживаної мультимедійної продукції за допомогою провідних видів діяльності для даної вікової групи – медіаторчості та медіаосвітньої гри;

- соціалізація дітей через залучення їх до сфери соціальної медіаторчості; розробка та реалізація блоку медіазанять для дітей дошкільного віку на основі використання інтерактивної дошки та створення дидактичних ігор та мультимедійних посібників з допомогою редактора Notebook 10, Microsoft PowerPoint.

Що потрібно врахувати

Медіаграмотність – це уміння формулювати медійну потребу, шукати, відбирати, оцінювати та інтерпретувати смислові результати пошуку та представляти їх у вигляді нового медійного продукту та/або своєї точки зору. У цьому визначенні є два важливі моменти. **По-перше**, це вміння не тільки формулювати медійну потребу, а й розуміти, що саме потрібно і важливо. Говорячи мовою сучасних педагогічних методик – вміти правильно визначити межі знання/незнання. **По-друге**, це вміння інтерпретувати медіатексти, робити відповідні висновки, виразно формулювати смислові результати медійного пошуку. Тобто, медіаграмотність є результатом безперервного медіаосвітнього та медіовиховного процесу у дошкільній освіті.

Найперші уроки медіаосвіти дитина отримує в сім'ї, цю інформацію вона сприймає легко і часом навіть неусвідомлено. Дитина за допомогою цього сприйняття вбирає як губка велику кількість інформації різної якості. Завдання дорослого – допомогти дитині оцінювати цю інформацію та вміти з нею працювати. Батьки є прямими та першими провідниками дошкільника в інформаційний світ, вони беруть на себе роль медіатранслятора, посередника у створенні майбутньої особистості. Проте процес медіаосвіти у сім'ї відбувається цілком спонтанно. Медіакомпетентність членів сім'ї відбивається у швидкому освоєнні старшим поколінням цифрових пристроїв, різного виду побутового інформаційного забезпечення. Таким чином, необхідно цілеспрямоване навчання медіаграмотності дітей дошкільного віку, співпраця сім'ї та дошкільного закладу. Але, щоб ця співпраця давала позитивні результати, педагогу потрібно мати високий рівень медіаграмотності. Це вагома, а чи не найважливіша умова формування медіаграмотності дошкільників. Необхідність акцентувати увагу на проблемах формування медіакомпетентності педагогічних працівників – висновок, обґрунтований як питання державного значення.

Робота із цього напрямку

На сайті Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників створена колекція цифрових ресурсів, якою може користуватися будь-який вихователь, який має вихід в Інтернет. У колекції в електронному вигляді представлено матеріали, які можна застосовувати, як презентації, наочність під час проведення занять та інших форм навчання дошкільників. Враховуючи те, що наразі актуальною є впровадження Базового компоненту (оновленого), матеріал колекції цифрових

ресурсів розподілений за змістом освітніх напрямків, презентованих у Державному стандарті дошкільної освіти. В умовах недостатньої готовності вихователів до медіаосвіти дітей підвищення їхньої кваліфікації в післядипломний період включає теми, що пов'язані з формуванням власної медіаграмотності і медіаграмотності дітей. З урахуванням структури підготовки педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти виокремлено такі компоненти підготовки вихователів:

- **методологічний** – знання концептуальних документів про медіаосвіту, ключових принципів медіаосвіти та підходів до її реалізації, засад дошкільної педагогіки і психології;

- **теоретичний** – знання понятійно-категоріального апарату, класифікацій та функцій медіа; методів можливого маніпулювання свідомістю, генези медіазасобів та медіаосвіти дошкільників; напрямів медіаосвіти в закладі дошкільної освіти; шляхів організації співпраці з батьками; особливостей організації медіаосвіти дошкільників, діагностики сформованості медіаграмотності дітей;

- **методичний** – студіювання й створення методичних розробок для формування медіаграмотності дошкільників;

- **практичний** – формування вмінь і навичок у галузі медіаосвітньої діяльності: участь у тренінгах, семінарах.

Відповідно до плану заходів у комунальному навчальному закладі «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників» проводилися навчальні тренінги, інструктивно-методичні наради, теоретично-практичні семінари, а саме:

- методичні студії «Медіаграмотність батьків в умовах розвитку цифрового суспільства», «Мережевий етикет: основні правила професійного спілкування в Інтернеті»;

- навчально-методична студія «Як навчити медіаграмотності дошкільнят?»;

- семінар «Навчання основ медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку»;

- освітній діалог «Як навчати медіаграмотності дошкільнят».

А також розроблені тематичні курси «Використання медіаосвітніх технологій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти» (30 год.), «Сімейна медіаосвіта як засіб виховання медіаграмотного дошкільника» (30 год.).

На курсах підвищення кваліфікації для педагогів закладів дошкільної освіти, проводяться заняття з таких тем: «Інфомедійна грамотність вихователя в умовах цифрового суспільства. Впровадження медіаосвіти в освітній процес закладу дошкільної освіти», «Інформаційна безпека і медіаграмотність у воєнний час», «Виховуємо медіаграмотного дошкільника», «Сучасні технології масмедіа в освіті».

Для допомоги педагогам та батькам створені навчально методичні посібники, а саме: «Медіапроекти як інструмент медіаосвіти дошкільників», «Медіабезпека дошкільника в умовах війни», «Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства», «Медіаграмотність в освітньому процесі закладів дошкільної освіти», «Практична медіаосвіта: порадник для батьків».

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ВИХОВАТЕЛЯМ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

Для формування медіаграмотності потрібно використовувати **ігрові** (моделювання художньо-творчої діяльності творців медіатексту, імпровізація); **словесні** (оповідання, бесіда, обговорення та вирішення проблемного питання); **наочні** (перегляд аудіовізуального матеріалу); репродуктивні; дослідні; евристичні; проблемні методи.

Але, насамперед, освоєння медіаграмотності потрібно зробити захоплюючим заняттям для дитини. У методичному арсеналі є веселі конкурси, ігри, вікторини,

змагання, олімпіади, вироби, створення фільмів власного виробництва.

Основним видом діяльності дітей у дошкільному закладі освіти є, звичайно, гра, тому грайте з дитиною скрізь і завжди. Грайте під час прогулянок в ігри, які пов'язані з персонажами, місцями, темами медіатекстів, які ви обговорювали або цікаві для дитини. Постостерігайте за тим, в які ігри діти грають вдома та в садку, подумайте, як ці ігри відображають книги, які ви читаєте дітям, фільми та програми, які вони дивляться. У ході освітнього процесу та під час відпочинку зверніть увагу на таке:

1. Як пояснити, що таке медіа?

Запропонуйте дитині картинку із зображеннями засобів масової комунікації, вирізані з газет та журналів. На картках можна написати або намалювати будь-які засоби комунікації або їх компоненти (пульта від телевізора, навушники, стовпчики, килимок для миші).

Попросіть молодших дітей назвати те, що зображено, де і як воно використовується. Старших дошкільників можна розділити на дві команди. Одна дитина з команди намагається пояснити решті, що зображено на картці, не називаючи зображеного предмета. Якщо команда вгадує слово, отримує за це «бали». Потім завдання виконує друга команда. Після гри обговоріть:

- які засоби комунікації є вдома, які передачі дивляться діти, скільки часу діти дивляться телевізор щодня, які фільми віддають перевагу дітям і чому;

- попросіть дітей придумати свій власний засіб спілкування (це може бути винайдена модель мобільного телефону, яка поки що не існує насправді як засіб комунікації). Нехай дитина зробить придуману ним новинку за допомогою будь-яких зручних їй матеріалів і обов'язково розповість, як цей засіб називається, як воно діє, які у нього функції.

2. Виберіть будь-який медіатекст із кількома персонажами. Обговорюйте героїв медіатексту, які подобаються дітям. Розподіліть головні та другорядні ролі, зробивши для цього фігурки з картону. Просто пограйте цими фігурками з дитиною. Потім обговоріть, що спільного є із сюжетом медіатексту чи його героями. Чи є якісь проблеми у головного героя? Як він із ними справляється? Розіграйте за допомогою ляльок, як герої справлялися зі своїми проблемами. Вигадайте невеликі історії, героями яких є створені вами фігурки.

Переглядаючи комікси, постарайтеся визначити, як картинки відображають події. Зробіть пантоміму подій, що описуються. Після цього повторіть цю пантоміму, але при цьому додайте звуковий супровід і обговоріть з дитиною, як від цього змінюється візуальне сприйняття.

Пограйте у гру, до прикладу «Передай повідомлення». Її суть полягає у тому, щоб, не вимовляючи жодного слова, передати послання один одному за допомогою міміки, жестів, звуків, малюнків. Це може бути слово (назва тварини або предмета) або коротка пропозиція (наприклад, собака гавкає). Наступна гра «Звукові експерименти» є підготовчою для наступних ігор зі звуками. Спробуйте разом із дитиною зробити звук у різний спосіб. Потім складіть звукове оповідання (кожна дитина може обрати свого персонажа, а може скласти розповідь про себе). Наприклад, розповідь про Марійку «Ранок. Марійка ще спить. Вона прокидається, потягується. Після того, як Марійка встала, вона одягається, вмивається і йде до столу, щоб з'їсти свої улюблені пластівці. Після сніданку настав час їхати до дитячого садка. Марійка одягає взуття та відчиняє двері». Необхідно придумати звуки, які позначали б ті чи інші дії (хропіння, позіхання, шум одягу, кроки, прицмокування, відчинення дверей). Після цього можна запропонувати дитині скласти власну розповідь і замінити всі дії звуками, при цьому слухачі повинні здогадатися про всі події, що мали місце в оповіданні.

Візьміть будь-яку ілюстрацію, картинку чи фотографію і задайте дітям запитання:

- Що зображено на ній? Хтось біжить? Якийсь предмет рухається? З'ясуйте, як це діти визначили.

Визначте, з якою швидкістю рухається персонаж чи предмет.

- Який характер руху людей, тварин чи предметів? Спробуйте повторити ці рухи. Повторіть ці рухи змінивши настрої (ніби ви сумуєте або радієте чомусь).

Підберіть (або придумайте самі) невелике оповідання, що містить чіткий сюжет, розкажіть або прочитайте його дитині. Поясніть, що кожна розповідь містить початок, розвиток подій та кінець. Виділіть ці частини у прочитаному оповіданні.

3. Поговоріть із дитиною про різні види телевізійних передач. (новини, прогноз погоди, спортивні передачі, програми для дітей, фільми). Перед роботою з дітьми над медіатекстом проводиться установка на сприйняття, активізацію уваги на необхідних моментах, на кшталт вступної бесіди, що дозволяє дітям налаштуватися на перегляд. І вже після перегляду дитина повинна висловити свою думку, поділитися своїми почуттями, емоціями, відповісти на поставлені запитання і т.д. У разі потреби допоможіть такими питаннями:

- які передачі ти дивився?
- що дивляться мама, тато, бабуся, дідусь, старший брат?

Нехай діти розкажуть про свої переваги та про своє ставлення до різних передач. Запропонуйте дитині намалювати картинку передачі, яка, на її думку, піднімає настрої глядачам, а потім прокоментувати її (яка це передача, чому дитина вважає її веселою, чи вона їй подобається, чому?).

Практично всі передачі та фільми перериваються рекламними роликами. Запитайте, орієнтуючись на думку дитини, що таке реклама та яка її мета? Попросіть описати, переказати будь-який рекламний медіатекст, який пам'ятає дитина. Обговоріть різні види реклами, з якими Ви стикаєтесь у повсякденному житті. Чим реклама на телебаченні відрізняється від реклами на радіо, рекламній газеті.

Прослухайте рекламний ролик на радіо та дайте відповідь на наступні запитання: Про що ця реклама? Які події відбуваються у ній? Що найбільше запам'яталося? Яка музика використана у рекламі? Реклама весела чи серйозна? Люди в рекламі були радісні, сумні, серйозні? Про що ця реклама (що вона закликає)? Де можна придбати рекламований товар, послугу? Навіщо використовують даний товар? Хто зацікавлений у придбанні цього товару? Чи можуть діти його купити?

Створіть свій власний рекламний медіатекст (для радіо, телебачення, преси – залежно від віку та інтересів дитини). Дитина обирає будь-який предмет у кімнаті. Кому цей предмет потрібний і чому? Що зазвичай кажуть, рекламуючи такий продукт? Як це кажуть? Як поводитись ті, хто знімається у рекламі? Як вони виглядають? Підбери місце, одяг, предмети, необхідні для зйомки реклами. Або зроби колаж, використовуючи вирізки із газет, журналів. Намалюй рекламу сам. Придумай текст до свого рекламного медіатексту. Покажи його друзям, родичам чи сусідам і поцікався, чи захотіли б вони придбати такий продукт після твоєї реклами чи ні. Чому?

Завершити блок роботи з рекламою можна «крутою» історією. Для оповідання вибирається будь-який предмет із повсякденного життя. Починається розповідь-реклама простою фразою: "Ця лялька/робот/автомобіль може ...". Другий гравець продовжує розвивати тему: «Ця лялька/робот/автомобіль може ..., а ще він/вона вмис...» і таке інше. Гра триває доти, доки є можливість зробити історію «крутіше». Після цього обов'язково обговоріть з дитиною, чи є останнє твердження правдою і коли почалося перебільшення переваг рекламowanego предмета. Чому це сталось? На думку дитини, чи трапляються подібні випадки у справжній рекламі? Попросіть навести приклад, проаналізувавши який дитина сама зможе сказати, що і яким чином перебільшено.

4. Ознайомте дітей із друкованою пресою. Запитайте, що вони знають про газети, журнали, книги. Що

там можна знайти? Для чого їх читають? Виберіть будь-яку фотографію в . Кожен розповідає про те, що він про неї думає. Що ви бачите на ній? Що помітили насамперед? Що ще є на фотографії? Що відбувається? Як виглядають персонажі? Що можна про них сказати? Які думки могли б мати персонажі? Сталось щось цікаве чи смішне? Що вам найбільше сподобалося на фото? На вашу думку, з якою метою було зроблено цю фотографію? Обговоріть, що вона ілюструє: новину чи рекламне повідомлення? Чому ви так вирішили? Запитайте, чи завжди в друкованій пресі повідомляють лише правдиву інформацію? Чому так відбувається? Пограйте в «Намальовані плітки (побрехеньки)». Перший гравець малює кінчиком пальця просту картинку на спині іншого (серце, квітка, будиночок із парканом). Другий має вгадати, що було намальовано у нього на спині. Старші діти можуть грати в цю гру інакше: перший малює щось на спині іншого, другий малює те, що він зрозумів, на спині наступного гравця і так далі. Потім останній учасник каже, що було намальовано на спині. Так діти дізнаються, як з'являються плітки.

Виберіть кілька новин, важливих на думку дитини, підберіть до них фотографії, картинки або намалюйте самі, розмістіть повідомлення про новини (складені дітьми за допомогою батьків) з фотографіями на аркуші ватману, додайте рекламні повідомлення (з ілюстраціями або без). Не забудьте вгадати назву газети. Обговоріть, чи все вийшло так, як ви хотіли, що вийшло добре, а що можна поліпшити і як.

Ну і, звичайно, інтернет. У рамках програми медіаосвіти для дошкільнят можна проводити веб-квести— свого роду інтерактивні подорожі у просторах глобальної мережі. Вихователь відповідно до теми заняття підбирає цікаві інтернет-сторінки й разом із дітьми переходить від однієї до іншої, виконуючи при цьому необхідні завдання: прикрасити тварину онлайн, натиснути на кольорові фігури тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт дошкільної освіти: основні положення. URL: <https://osvita.ua/school/reform/80932/>
2. Методичні рекомендації щодо впровадження змісту парціальної програми «Медіасвіт для дошкільнят» (для дітей старшого дошкільного віку). URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicni-rekomendacii-sodo-vprovadzenna-zmistu-parcialnoi-programi-mediasvit-dla-doskilnat-dla-ditej-starsogo-doskilnogoviku-280260.html>
3. Як навчити медіаграмотності дошкільнят. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16309/2016-03-24-yak-navchyty-mediagramotnosti-doshkilnyat/>
4. Кузьма І. І. Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку: теорія і технологія: монографія / за наук. ред. проф. Чайки В. М. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. 188 с.
5. Ванько К.І. Медіапроекти як інструмент медіаосвіти дошкільників. метод. посіб. Черкаси: Видавець КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2023. – 43 с.
6. Ванько К.І., Зоря Ю.М., Медіабезпека дошкільника в умовах війни. Метод. посіб. Черкаси: Видавець КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2023. – 52 с.
7. Ванько К.І., Зоря Ю.М., Шаповал О.В., Волошенко О.В. Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства. Навчально-методичний посібник / Ванько К.І., Зоря Ю.М., Шаповал О.В., Волошенко О.В./ За редакцією Волошенко О.В., Іванова В.Ф., Євтушенко Р.І. – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. – 75 с.
8. Ванько К.І. Медіаграмотність в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. – Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2022.–25 с.
9. Зоря Ю.М., Ванько К.І., Томенко Н.В., Лисечко О.А., Практична медіаосвіта: поради для батьків. навч-метод. посіб. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2021. 36 с.